

Koja pravna rešenja stoje na raspolaganju organizacijama civilnog društva?

mr Đorđe Popović

1. *Koje su trenutne mogućnosti?*
2. *Šta nudi zakonski okvir?*
3. *Modeli akcije – lobiranje, peticija, predlaganje zakonskih rešenja i nadzor nad njihovom primenom, protesti*
4. *Predlaganje zakona i nadzor nad njihovim sprovođenjem*
5. *Protesti*
6. *“No longer and not yet“*
7. *Preporuke državi*
8. *Preporuka organizacijama civilnog društva*

Izdavanje pojmovnika omogućio je Institut za održive zajednice (ISC), uz podršku američkog naroda donacijom USAID-a br. 169-A-0006-00104-00. Mišljenja izneta u ovoj publikaciji su izneta od strane autora i nužno ne odslikavaju mišljenje ISC-a, USAID-a ili Američke vlade.

Ovaj pojmovnik je štampan u okviru projekta Povećanje učešća građana u politici bezbednosti. Cilj ovog projekta je da osnaži učešće građanskog društva i građana u procesima odlučivanja o pitanjima bezbednosti na lokalnom i nacionalnom nivou.

Ilustracije u tekstu predstavljaju deo aktivnosti organizacija građanskog društva vezanih za bezbednosne teme. Zahvaljujemo se Viktorološkom društvu Srbije, www.vds.org.yu što su nam je ustupilo svoje materijale.

Pojmovnici Centra za civilno-vojne odnose su kratki analitički tekstovi koji objašnjavaju ključne pojmove vezane za reformu sektora bezbednosti, bezbednosne integracije i studije bezbednosti. Namenjeni su pre svega političkim odlučiocima, novinarima, predstavnicima građanskog društva, kao i svim zainteresovanim građankama i građanima koji žele aktivnije da se uključe u nadzor tokova reforme sektora bezbednosti. Molim Vas da svoje komentare i predloge za nove teme Pojmovnika šaljete na office@ccmr-bg.org s naznakom “za urednicu Pojmovnika”.

Koja pravna rešenja stoje na raspolaganju organizacijama civilnog društva?

mr Đorđe Popović

1. Koje su trenutne mogućnosti?

U demokratskim društvima građani, po pravilu a i formalno, mogu da utiču na vlast. Da bi ostvarili to svoje pravo, građani se udružuju kako bi podstakli, osmislili, izvršili i promenili politike i ponašanja institucija u kojima se donose odluke važne za njihovu zajednicu i bitisanje.¹ Nevladin sektor prevashodno ima ulogu medijatora između građana i države, a u pojedinim slučajevima on predstavlja i biznis. Okupljajući se oko zajedničkih ideja, građani pokušavaju da te ideje nametnu političkim elitama i to javnim zastupanjem. Međutim, da bi bilo uspešno, javno zastupanje mora biti postavljeno u određeni pravni okvir koji ga istovremeno čini i dopuštenim. Postojanje, odnosno nepostojanje ovog pravnog okvira predmet je ovog rada.

Organizacije civilnog društva koje se bave bezbednošću u posebno su delikatnoj situaciji, koja je uslovljena specifičnošću sektora bezbednosti. Dosadašnja iskustva nam govore da ustrojstvo ovaj sektor čini zatvorenim, a samim tim i teško prilagodljivim. Pored toga, veliki deo materije ko-

jom se elementi sektora bezbednosti bave predstavlja tajnu. Sve ovo potkrepljuje tezu da se građansko društvo susreće sa nizom teškoća koje prate bezbednosnu tematiku, ali i da je upravo zato značaj njegovog delovanja u ovoj oblasti veliki. U daljem tekstu pokušaćemo da navedemo to koje sve mogućnosti javnog zastupanja stoje na raspolaganju organizacijama civilnog društva – ili udruženjima kako stoji u Nacrtu novog zakona – koje se bave bezbednošću, kao i to koji su nedostaci trenutno važeće zakonske regulative.

2. Šta nudi zakonski okvir?

Trenutno najveći problem sa kojim se nevladin sektor susreće predstavlja nepostojanje zakonskog okvira kojim bi bilo regulisano njegovo delovanje. Naime, u vreme pisanja ovog teksta u Srbiji još uvek nije usvojen Zakon o organizacijama civilnog društva, odnosno još uvek se primenjuje više nego zastareli Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana iz 1982. godine. Stoga, ne čudi to što u istraživanju koje su Građanske inicijative sprovele 2005. godine stoji da je na pitanje o tome u kojoj meri su zadovoljni postojećom pravnom regulativom koja se odnosi na NVO sektor čak 62% ispitanika izjavilo da nije

¹ *Javno zastupanje u lokalnoj zajednici za poboljšanje položaja nevladinih organizacija*, Građanske inicijative, Beograd, maj 2006. Dostupno na: <http://www.gradjanske.org/civilno/centar/publikacije/index.htm>

zadovoljno, 24% ispitanika nema stav o tome, dok je samo 9% zadovoljno.²

Razloge za ovakvo stanje zakonodavstva koje reguliše treći sektor treba tražiti u položaju koji su organizacije civilnog društva doskora imale u autoritarnoj sredini kakva je bila Srbija. Ovaj sektor se snažno suprotstavljao nedemokratskom režimu. Takvom režimu je pak odgovaralo da treći sektor donekle drži izvan zakona i da na taj način može da zloupotrebljava položaj vlastodržca. Ipak, moramo naglasiti da je od demokratskih promena u Srbiji prošlo osam godina i da je nedopustivo to što ovaj problem još uvek nije rešen. Vlada Vojislava Koštunice je u julu 2007. godine predstavila Nacrt novog zakona o udruženjima koji je sačinjen u saradnji sa predstavnicima organizacija civilnog društva i koji treba da bude uskoro usvojen. Ovaj nacrt predstavlja veliki iskorak u odnosu na dosadašnju praksu i on vodi regulisanju rada trećeg sektora. Nova Vlada Mirka Cvetkovića najavila je da će ovaj Nacrt biti usvojen. Ako bude usvojen, ovaj zakon će umnogome unaprediti rad organizacija civilnog društva, a samim tim i javno zastupanje u Srbiji. Nacrtom je znatno olakšan proces osnivanja organizacije civilnog društva, a predviđeno je i to da država subvencionira niz programa koje ove organizacije mogu da sprovedu, a koji će biti od javnog značaja.

Nevladine organizacije bi mogli da uznemire podaci iz pomenutog istraživanja po kojima 30% nevladinih organizacija nije zainteresovano za to da učestvuje u inicijativi za promenu zakona koji se odnose na rad NVO.³ Ovi podaci govore o tome da i sami pripadnici nevladinog sektora moraju da promene svoje navike i da preuzmu aktivnu ulogu u regulisanju sopstvenog statusa, ne čekajući da ga neko drugi reguliše, pa makar taj neko bio i država čiji je to zadatak.

² NVO sektor u Srbiji, Mreža, vanredno izdanje, Građanske inicijative, Beograd, 2005. Dostupno na:

<http://www.gradjanske.org/civilno/centar/publikacije/index.htm>

³ Ibid.

3. Modeli akcije – lobiranje, peticija, predlaganje zakonskih rešenja i nadzor nad njihovom primenom, protesti

Svoje postojanje organizacije civilnog društva zasnivaju na osnovnim, Ustavom zagwarantovanim ljudskim pravima na slobodu govora i udruživanja. Međutim, s obzirom na to da se nalaze u sferi kolektivne akcije, zakonska regulativa koja im je potrebna prevazilazi ova dva osnovna individualna ljudska prava.⁴ Ova kolektivna akcija podrazumeva pravo organizacija civilnog društva da zastupaju ne samo sopstvene, nego i interese trećih lica. Delovanje građanskog društva i mogućnosti koje ono treba da ima kako bi nesmetano i uspešno moglo da deluje moraju biti preciznije pravno regulisani. Danas organizacijama civilnog društva u Srbiji na raspolaganju stoji nekoliko oblika delovanja. To su lobiranje, predlaganje zakona i nadzor nad njihovim sprovođenjem. Protesti predstavljaju poslednji, radikalni oblik delovanja ovih organizacija.

Lobiranje, tj. format za direktno prenošenje poruke, treba da utiče na nosioce moći tako da oni postupe na određeni način. Ovde je reč o uticaju koji se vrši na donosioce odluka kako bi podržali one koji svoje delovanje artikulišu u okviru pravnog sistema, ali izvan državnih institucija i faktičkih finansijskih i ostalih centara moći.⁵ Uticanje na političke odlučioce predstavlja možda i jedan od najtežih oblika javnog zastupanja. Ovde, isto kao i u ostalim društvenim sferama, situacija nije jednaka za sve. Neke organizacije civilnog društva koje imaju "prohodnost" ka državnim institucijama imaju i mnogo više mogućnosti da ono za šta se zalažu jednom postane deo zvanične državne politike. To dovodi do pojave organizacija "miljenika" koje postaju veoma uticajne i sa kojima ostali

⁴ Leigh Ian, *Civil Society, Democracy and the Law*, u: Caparini, Marina; Fluri, Phillip; Molnar Ferenc (eds.), *Civil Society and the Security Sector*, DCAF, Geneva, 2006

⁵ *Javno zastupanje u lokalnoj zajednici za poboljšanje položaja nevladinih organizacija*, Građanske inicijative, Beograd, maj 2006.

pripadnici trećeg sektora jednostavno ne mogu da se nadmeću. Državne institucije i njihovi rukovodioci morali bi da budu podjednako otvoreni za sve, dok deo zvanične politike mogu postati samo oni predlozi koji su najbolji i koji su istovremeno prepoznati kao državni interes. Jedan od načina za uspostavljenje takvog sistema bio bi formiranje institucionalizovane saradnje, koju bi predstavljalo jedno stalno telo. Ono bi okupljalo i predstavnike trećeg sektora i predstavnike vlasti. Sada na republičkom nivou u Srbiji postoji samo Savet za saradnju sa nevladinim organizacijama, koji je formirao predsednik Republike. Ovaj primer bi morala da sledi i Vlada Srbije, pogotovo zato što ima izvršnu moć i deluje operativno. Nažalost, do sada Vlada nije prepoznala značaj građanskog društva kao zastupnika javnih interesa. Nije prepoznata ni uloga koju ovaj sektor ima kada je u pitanju olakšavanje funkcionisanja državne uprave.

Za državu bi bilo mnogo jeftinije i efikasnije kada bi neke svoje funkcije prebacila na udruženja građana.⁶ Ova udruženja po pravilu okupljaju stručnjake različitih profesija tako da bi državnim organima bilo mnogo svrsishodnije to da prilikom izrade pojedinih projekata konsultuju već afirmisane stručnjake, a ne da *ad hoc* formiraju posebna tela. Uostalom, već je ustaljeno to da državni organi angažuju agencije za ispitivanje javnog mnjenja. Ova logika može se analogno primeniti i na organizacije civilnog društva. Nepotrebno je napominjati da treći sektor u razvijenim demokratskim zemljama na osnovu ugovora koje sklapa sa vladom obavlja razne delatnosti iz delokruga državnih organa. Očigledno je to kolika je ušteda kada je reč resursima, kako ljudskim tako i materijalnim.

4. Predlaganje zakona i nadzor nad njihovim sprovođenjem

Organizacije civilnog društva su dosta doprinele demokratskim promenama u oktobru 2000. godine, a potom i donošenju niza modernih zakona. Ovo je jedan od najkonkretnijih, a možda i najznačajnijih oblika ispoljavanja i zastupanja određenih vrednosti i ideja. U postkonfliktnoj i postautoritarnoj zemlji koja je na putu ka Evropskoj uniji i kojoj predstoji mukotrпно usaglašavanja zakonodavstva sa propisima EU, stručnost i znanje su preko potrebni. Po pravilu, tu stručnost i znanje poseduju pripadnici trećeg sektora. Međutim, u to se uvek upliće politika koja, nažalost, dominira u odnosu na ekspertizu. Naime, ponovo se kao ključno nameće pitanje "prohodnosti". Retke su organizacije civilnog društva koje mogu da nametnu svoja zakonska rešenja. Čak i ona rešenja koja dolaze iz ovog sektora, često su predmet amandmanskih izmena u Parlamentu. Međutim, postoje slučajevi koji ipak dokazuju da treći sektor može uticati na zakonodavni proces.

Na osnovu predloga radne grupe Viktimološkog društva Srbije, u Krivični zakonik Republike Srbije unet je amandman kojim se inkriminiše trgovina ljudima. Uvođenje ovog amandmana govori nam da ponekad nije potrebno predlagati celokupna zakonska rešenja, već i da parcijalno intervenisanje na zakonskom tekstu može imati dalekosežne posledice.

Prihvatanje preporuka koje su dali saradnici Centra za civilno-vojne odnose prilikom usvajanja Zakona o Vojsci Srbije predstavlja još jedan primer toga kako građansko društvo može uticati na zakonodavnu proceduru. Ovim preporukama znatno je proširen krug aktera demokratske civilne kontrole nad Vojskom Srbije, pa ga sada, pored Parlamenta, čine i Zaštitnik građana, drugi državni organi, građani i javnost.

⁶ Ibid.

Pored podnošenja predloga zakona, organizacije civilnog društva imaju veliku ulogu i u nadzoru nad njihovim sprovođenjem. Sprovođenje i poštovanje zakona, svakako nije u nadležnosti ovih organizacija, ali one mogu da vrše pritisak na vlast i, što je još značajnije, mogu da obaveste javnost o tome da se određeno zakonsko rešenje ne sprovodi ili krši. Da bi mogao nesmetano da sprovodi ovu nadzornu funkciju, treći sektor mora imati zagarantovani pristup informacijama od javnog značaja, kao i znanje o sektoru koje bi mu omogućilo da analizira delovanje ministarstava (npr. izjave i postupke zvaničnika, nenajavljene posete...).

Građani kao nosioci suvereniteta u demokratskim društvima imaju pravo da znaju sve o državnim poslovima. Isto tako, sloboda pristupa informacijama predstavlja bitan mehanizam kontrole koju građani mogu vršiti nad državnim organima. Ovo je moguće tim pre što građani plaćanjem poreza finansiraju te poslove. Stoga je za ostvarivanje ovog prava dovoljno to da je informacija u posedu državnog organa i da se građani za nju interesuju. Građani ne moraju da imaju opravdanje zbog čega žele uvid u određenu informaciju od javnog značaja. Ustav Srbije propisuje to da svako ima pravo na pristup podacima koji su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja.⁷ Naravno, ovo pravo podleže ograničenjima koja se odnose na zaštitu privatnosti i na informacije koje su klasifikovane kao državna, vojna ili službena tajna.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, koji je usvojen u novembru 2004. godine i koji svima, a ne samo organizacijama civilnog društva, omogućava da imaju uvid u ove informacije, predstavlja još jednu tekovinu trećeg sektora. Ovaj Zakon donet je nakon mukotrpne borbe koju su ove organizacije okupljene u Koaliciju za slobodan pristup informacijama vodile.⁸

Ova koalicija je pritiskom na vlast u Srbiji, prevashodno na Vladu i Narodnu skupštinu, izdejstvovala donošenje pomenutog Zakona. Čak i onda kada je ovaj Zakon donet, Koalicija je nastavila svoje aktivnosti tako što je pratila njegovu primenu, ali i tako što je izdala najdetaljniji vodič za primenu ovoga Zakona. Ovaj slučaj nam jasno pokazuje kolika je snaga građanskog društva, ali i optimalnog načina primene njegovih kapaciteta.

Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja propisano je da su svi organi javne vlasti dužni da na uvid stave one informacije koje javnost opravdano želi da zna, a koje su u njihovom posedu. Nažalost, Ministarstvo kulture koje je nadležno za nadzor nad sprovođenjem ovog Zakona nema neophodne mehanizme za pokretanje prekršajnih postupaka protiv organa koji ne postupaju po njegovim odredbama. Tako još uvek ima dosta slučajeva u kojima državni organi, prevashodno delovi sektora bezbednosti, odbijaju da postupe po ovom Zakonu, pravdajući se državnim, službenom ili vojnom tajnom. S obzirom na to da se slučajevi kršenja ovog Zakona ne procesuiraju i da ne postoje mehanizmi za prinudno izvršenje, može se zaključiti da kaznene odredbe Zakona još uvek nemaju nikakvo pravno dejstvo.⁹

Čest je slučaj da uprava čuti onda kada se elementima sektora bezbednosti uputi zahtev za dobijanje određene informacije. Poznati su slučajevi u kojima su se pojedini državni organi oglušili o zahteve građana i Poverenika za informacije od javnog značaja, da im budu dostavljene određene informacije. Najdrastičniji primer predstavlja slučaju u kome se Bezbednosno-informativna agencija oglušila čak i o odluku Vrhovnog suda, po kojoj je bila dužna da pruži informaciju o broju podnetih zahteva za prislušivanje u toku jedne godine. Ovaj primer možda najbolje pokazuje kompleksnost primene Zakona o slobodnom pri-

⁷ Ustav Republike Srbije, član 51, Službeni glasnik, br. 98/06.

⁸ Više o ovoj Koaliciji na: <http://www.spikoalicija.fosserbia.org>

⁹ *Primena Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, jun 2006.

stupu informacijama, posebno u sektoru bezbednosti. Štaviše, ovako grubim kršenjem Zakona ugrožen je i sam princip vladavine prava.

To što je Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja ograničen ostalim zakonima jedna je od najkrupnijih teškoća sa kojom se on susreće. Najbolji primer toga su odredbe Zakona o policiji kojim je predviđeno to da policija informiše građane o pitanjima za čije rešavanje su oni opravdano zainteresovani.¹⁰ Uvođenjem kategorije “opravdanog interesa” derogirano je pravo na slobodan pristup informacijama i stvorena mogućnost za široka tumačenja zakonskih rešenja. Ukoliko bi se ova praksa ponavljala i u drugim zakonima, sloboda pristupa informacijama bila bi dovedena u pitanje.

Istovremeno, sistem klasifikacije tajnih informacija je veoma zastareo i tek predstoji njegovo preuređivanje. U Srbiji trenutno ne postoji zakon o tajni, što povećava mogućnost spekulisanja dokumentima koji su u posedu državnih organa. Nasuprot tome, više od sto zakonskih i podzakonskih akata reguliše pojedine segmente koji se odnose na tajne podatke.¹¹ Raskorak koji postoji između prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja i zaštite tajnih podataka uglavnom se rešava primenom standarda “pretežnog interesa”¹². Ovo znači da se u svakom konkretnom slučaju procenjuje da li je važnije to da pojedina informacija bude javno objavljena ili da bude klasifikovana kao tajna. Međutim, vrlo je važno da bude precizno regulisano to ko procenjuje šta je od ove dve mogućnosti važnije, kao i to koju tajnu će ta informacija, ukoliko je klasifikovana kao tajna, predstavljati, koliko i na koji način će biti čuvana. Ovo je posebno značajno za sektor bezbednosti, jer on operiše najvećim brojem informacija koje bi mogle biti proglašene tajnim. Takođe, vrlo je

važno napomenuti da donošenje Zakona o klasifikaciji podataka treba da bude praćeno zakonom koji bi regulisao zaštitu podataka o ličnosti kako bi bila izbegnuta svaka mogućnost zloupotrebe klasifikovanih podataka.

Postoje zakonska rešenja, koja je opet predložio građanski sektor a koja bi pomogla rešavanju ove problematike i njenom uređivanju u skladu sa modernim evropskim zakonodavstvom. Centar za civilno-vojne odnose izradio je Model zakona o načinu utvrđivanja i postupanju sa tajnim podacima od značaja za odbranu zemlje, koji delimično reguliše ovu materiju.¹³ Ovaj Model sadrži odredbe koje regulišu vrste i vreme tajnosti, kriterijume za utvrđivanje tajnih podataka, organe ovlašćene za utvrđivanje vrste i vremena tajnosti, čuvanje, korišćenje i evidenciju tajnih podataka, kao i mere zaštite ovih podataka. Iako više nije aktuelan, jer je pisan za Državnu zajednicu Srbija i Crna Gora, ovaj Model može biti uzet kao dobar primer toga na koji način ova osetljiva materija može biti pravno ustrojena. Već pomenuta Koalicija za slobodan pristup informacijama takođe je sačinila svoj predlog Zakona o tajnosti informacija, koji reguliše klasifikaciju tajnih podataka, određuje ko može biti njihov korisnik i kako podatke treba zaštititi, ali koji predviđa i mehanizme nadzora primene Zakona.

5. Protesti

Protesti predstavljaju poslednje, najradikalnije sredstvo koje organizacije civilnog društva mogu primeniti u svojoj borbi za javni interes. Do ovoga najčešće dolazi kada su ugrožena osnovna ljudska prava, ali i interesi javnosti. U jednoj demokratskoj zemlji protest predstavlja vrstu alternativnog političkog apela.¹⁴ Ovi protesti nekada mogu prerasti u građansku neposlušnost. Pitanje koje

¹⁰ Vidi: *Zakon o policiji*, član 5, Beograd, novembar 2005.

¹¹ *Primena Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, jun 2006.

¹² Ibid.

¹³ Više o ovom Modelu zakona na:

<http://www.ccmr-bg.org/cms/view.php?id=220>

¹⁴ Leigh Ian, *Civil Society, Democracy and the Law*, u: Caparini, Marina; Fluri, Phillip; Molnar Ferenc (eds.), *Civil Society and the Security Sector*, DCAF, Geneva, 2006.

se nameće je da li je građanska neposlušnost, koja podrazumeva simbolično kršenje zakona, opravdana u demokratskoj zemlji. Naravno, primenjivanje ovako radikalnog čina podelilo je mišljenja teoretičara. Ono oko čega se, međutim, svi slažu jeste to da građanska neposlušnost treba da bude primenjena samo kao poslednje sredstvo, odnosno onda kada su sva ostala sredstva javnog zastupanja iskorišćena. Takođe, ona mora da bude sprovedena javno i ne sme da bude nasilna.¹⁵ Proteste i primere građanske neposlušnosti često smo mogli da vidimo u nedavnoj prošlosti, dok danas oni više nisu tako česti. Ovo verovatno govori i o stepenu demokratizacije koji je naše društvo postiglo.

6. “No longer and not yet“

Ova rečenica kojom Borka Pavićević svake nedelje u dnevnom listu *Danas* opisuje stanje u Srbiji mogla bi dobro biti upotrebljena i kada je reč o građanskom društvu koje deli sudbinu čitavog društva. Jasno je da organizacije civilnog društva više vlast, barem njen većinski deo, ne etiketira kao izdajnička udruženja koja rade nasuprot interesima zemlje. Štaviše, postoji niz primera u kojima je treći sektor dao predloge praktične politike, a vlast ih prepoznala kao najbolje. Međutim, građanski sektor još uvek nije u potpunosti zauzeo mesto koje mu pripada i koje zauzima u svim modernim demokratskim zemljama. Još uvek je politička pripadnost bitnija od kvaliteta i još uvek su neformalni kontakti važniji od procedure. U takvoj sredini nije lako biti predstavnik trećeg sektora i javno zastupati vrednosti i ideje koje se smatraju naprednim i koje mogu pomoći čitavom društvu u procesu demokratizacije.

Za svaku pohvalu su naznake toga da država počinje da prepozna značaj građanskog sektora, što se vidi iz Nacrta novog zakona kojim bi ovaj sektor bio regulisan. Organizacija i funkcionisa-

nje nevladinih organizacija će prema ovom Nacrtu biti mnogo jednostavniji. Još uvek, međutim, nedostaje postojanje stalnog oblika saradnje vladinog i nevladinog sektora, koji je u ovom trenutku neophodan. Tek će uspostavljenjem ovakve saradnje biti moguće pravilno sagledati domet doprinosa koji daje treći sektor, kao i značaj tog doprinosa za društvo u celini.

7. Preporuke državi:

- doneti Zakon o organizacijama civilnog društva
- doneti Zakon o klasifikaciji podataka
- doneti Zakon o zaštiti podataka o ličnosti
- uspostaviti stalni oblik saradnje vladinog i nevladinog sektora

8. Preporuka organizacijama civilnog društva:

- preuzeti aktivnu ulogu u regulisanju sopstvenog statusa

Publikacija Viktimološkog društva Srbije namenjena informisanju žrtava

¹⁵ Ibid.

Korisni izvori:

- *Citizens as Partners, OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*. OECD, Paris, 2001
- *Gender and Security Sector Reform*, DCAF, Geneva, 2008
- *NVO sektor u Srbiji*, Građanske inicijative, Beograd, 2005.
- *Pravo na pristup informacijama od javnog značaja*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2006.
- *Sukob javnih i privatnih interesa i slobodan pristup informacijama*, Transparentnost Srbije, Beograd, 2003.

Urednica izdanja Pojmovnika je mr Sonja Stojanović. Ovaj pojmovnik je sastavio mr Đorđe Popović, istraživač u Beogradskoj školi za studije bezbednosti, na osnovu dugogodišnjeg iskustva u pružanju besplatne pravne pomoći građanima koji imaju pitanja vezana za funkcionisanje Ministarstva odbrane i Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ovaj i ostali pojmovnici su dostupni i na www.bezbednost.org/pojmovnici. Na internet prezentaciji www.bezbednost.org možete naći i Direktorijum organizacija civilnog društva i pojedinaca zainteresovanih za bezbednosne teme, informaciju o njihovim aktivnostima, novim publikacijama i konkursima za obuke, konferencije i poslove u organizacijama građanskog društva u Srbiji, koje se interesuju za bezbednosne teme.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

061.2

ПОПОВИЋ, Ђорђе

Koja pravna rešenja stoje na raspolaganju
: organizacijama civilnog društva : pojmovnik /
Đorđe Popović. - Beograd : Centar
za civilno-vojne odnose, 2008 (Beograd :
Goragraf). - 8 str. : ilustr. ; 24 cm. -
(Bezbednost)

Tiraž 2.000. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str. 7.

ISBN 978-86-83543-54-0

a) Небладине организације
COBISS.SR-ID 151961612

Impresum

Urednica Pojmovnika: mr Sonja Stojanović

Autor: mr Đorđe Popović

Izdavač: Centar za civilno-vojne odnose, Beograd

www.ccmr-bg.org

Lektura i korektura: Tatjana Hadžić

Dizajn i kompjuterska priprema: Saša Janjić

Štampa: GORAGRAF, Beograd

Tiraž: 2000 primeraka